

Zuid-Holland

Energie voor de Toekomst

Concept-verkiezingsprogramma

Provinciale Statenverkiezing 2019

D66 Zuid-Holland

Inleiding

Zuid-Holland is een unieke provincie. Er is geen andere provincie met zoveel inwoners per vierkante kilometer. Zuid-Holland heeft een sterke economie, met een haven van wereldformaat, petrochemische industrie en tuinbouw. Dit alles heeft ook een keerzijde: We wonen dicht op elkaar en grond is schaars. In veel Zuid-Hollandse steden en dorpen is de lucht nog altijd erg vervuild. De temperatuur stijgt, terwijl het grootste deel van de provincie onder de zeespiegel ligt.

D66 wil die nadelen zoveel mogelijk omzetten in voordelen. De korte afstanden bieden tal van duurzame kansen, bijvoorbeeld om nog meer te fietsen dan we nu al doen. Door de vele Zuid-Hollandse bedrijven meer te concentreren kunnen ze beter elkaars reststromen gebruiken. Bovendien is er veel uitwisseling tussen knappe koppen en slimme ondernemers, die telkens weer oplossingen bedenken die we enkele jaren geleden niet voor mogelijk hielden: van het opwekken van energie uit het mengen van zoet en zout water tot het ontwikkelen van kweekvlees. En meer inwoners betekent meer handen om te werken aan de transitie.

Ruimte voor verduurzaming

Wij kiezen voor het klimaat: voor schone energie, een schone economie en een gezonde leefomgeving. Want we willen een prettig leven in een prachtige provincie, voor onszelf, onze kinderen en kleinkinderen. De provincie maakt letterlijk en figuurlijk ruimte voor verandering. Letterlijk door ruimtelijk beleid. Figuurlijk door steeds meer ordening te brengen in de samenwerking tussen ministeries, gemeenten, waterschappen, natuurorganisaties, ondernemers en inwoners.

Wat gaan we concreet doen?

1. Schone economie, energie en mobiliteit

We schakelen nog een extra tandje bij. In 2050 is Zuid-Holland 100% energieneutraal en circulair. Vanaf nu gaan we iedere collegeperiode meetbare voortgang maken. Bedrijven concentreren we zoveel mogelijk in de buurt van verkeersknooppunten, om de circulaire economie een impuls te geven en de mobiliteitsdruk te verminderen. We gaan concrete stappen zetten naar een kringlooplandbouw. We maken ruimte voor windmolens en zonnecellen en dragen allemaal een steentje bij aan een kleinere CO₂-voetafdruk. We geven ruim baan aan de fietser en er gaan minder vrachtwagens de weg op en vliegtuigen de lucht in.

2. Gezonde leefomgeving

We plaatsen groen op één; we maken ruimte door nieuwe woningen en bedrijfspanden te concentreren in bebouwde gebieden en landbouwgebied om te vormen tot groen. We maken geld vrij om nieuwe natuur te ontwikkelen. We dragen bij aan het herstel van het ecologische evenwicht door de populaties bijen, dagvlinders, weidevogels en otters te beschermen. We handhaven het bouwverbod aan de kust. We gaan eraan werken dat water overal in Zuid-Holland schoon genoeg is om te zwemmen en komen met oplossingen voor de bodemdaling.

3. Grensverleggend bestuur

Zuid-Holland zit boordevol initiatieven, van voedsel tot energie en van natuur tot cultuur. De provincie zorgt voor ruimte voor al deze ambities. Dat vraagt om bestuurlijke visie en lef. Om een bestuur dat zich niet blind staart op bestaande kaders maar met gezond pragmatisme zoekt naar vernieuwing en innovatie. En een bestuur dat steeds in gesprek gaat met inwoners, want we gaan de veranderingen allemaal merken. D66 kreeg op dat gebied de afgelopen periode veel voor elkaar. En met uw steun gaan we daar de komende periode mee door.

Schone economie, energie en mobiliteit

Zuid-Holland is een van de dichtstbevolkte en meest geïndustrialiseerde regio's in Nederland, Europa en zelfs de wereld. We hebben het hier goed voor elkaar. En daar werken we ook hard voor. Maar als we zo doorgaan, blijft er minder over voor onze kinderen en kleinkinderen. De aarde warmt op, door onze hoge CO₂-uitstoot. Zuid-Holland zakt steeds dieper onder de waterspiegel. Grondstoffen raken op door ons materiaalgebruik. We zien nu al dat het eigenlijk veel duurder is om schade aan natuur en milieu, huizen en infrastructuur te herstellen, dan over te stappen op duurzame alternatieven. En duurzaam is bovendien schoner en gezonder.

Er ligt een enorme uitdaging. Zeker in Zuid-Holland, met al die mensen en vervuilende industrie. Die uitdaging kunnen we aan. Juist in Zuid-Holland, met al die bewoners en ondernemers die zich vol overgave storten op het verduurzamen van economie en samenleving. Of het nu gaat om energie, grondstoffen of voeding: overal in de provincie werken mensen aan oplossingen voor wereldwijde vraagstukken. Hier ligt de kracht van de provincie. We moeten deze mensen de ruimte geven en hun initiatieven met elkaar verbinden.

We schakelen nog een extra tandje bij. Het is onze ambitie dat Zuid-Holland in 2050 100% energieneutraal en circulair is. Vanaf nu gaan we iedere collegeperiode meetbare voortgang maken. Bedrijven concentreren we zoveel mogelijk in de buurt van verkeersknooppunten, om de circulaire economie een impuls te geven en de mobiliteitsdruk te verminderen. We gaan concrete stappen zetten naar een kringlooplandbouw. We maken ruimte voor windmolens en zonnecellen en dragen allemaal een steentje bij aan een kleinere CO₂-voetafdruk. We geven ruim baan aan de fietser en er gaan minder vrachtwagens de weg op en vliegtuigen de lucht in.

1 1. Investeren in de toekomst

- 2 Het is belangrijk dat vooruitstrevende ondernemers de ruimte krijgen van de overheid om de
- 3 economie van morgen te ontwikkelen. Dat wil niet zeggen dat de provincie zich afzijdig moet
- 4 houden. Integendeel. De provincie moet actief ruimte scheppen om ondernemers kansen te
- 5 bieden. De infrastructuur moet goed zijn, ook voor kennis en innovatie.

6 **Publiek leiderschap**

7 De provincie draagt bij aan een goed vestigingsklimaat voor (internationale) wetenschappers,
8 ondernemers en investeerders, door te investeren in sterke kernen en binnensteden, natuur en
9 cultuur. De provincie geeft het goede voorbeeld, door het provinciehuis te verduurzamen en
10 bij aanbestedingen de aanschafkosten af te zetten tegen levensduur, en door mensen kansen te
11 geven op werk voor wie dat niet vanzelfsprekend is. De provincie toont ook leiderschap, door
12 te verbinden en richting te geven. Tot slot brengt de provincie ondernemers, onderzoekers en
13 maatschappelijke organisaties fysiek met elkaar in verbinding en ontwikkelt ze overkoepe-
14 lende transitie-agenda's. We steken een helpende hand naar gemeenten die over onvoldoende
15 capaciteit beschikken om zelfstandig innovatiebeleid te ontwikkelen.

16 **Ruimte voor innovatie**

17 In de huidige periode heeft Zuid-Holland zich opgewerkt van achterblijver naar voorloper, als
18 het gaat om ons innovatieve potentieel. Dit heeft alles te maken met de oprichting van en de
19 forse investeringen in InnovationQuarter. Belangrijk is dat de investeringen van Innovation-
20 Quarter eenvoudig en doeltreffend zijn. Voor een schone economie met behoud van welvaart
21 is deze investering in het economische en innovatieve vermogen van Zuid-Holland cruciaal.
22 Bovendien ligt hier onze kracht: de hoge dichtheid van mensen, kennis en bedrijven werkt op
23 dit punt in ons voordeel.

24 We gaan daarom nog meer investeren in innovatie. In het ruimtelijke beleid geeft de provincie
25 prioriteit aan locaties voor startende, innovatieve bedrijven. Het innovatiebeleid richten we
26 sterker dan nu het geval is op maatschappelijke uitdagingen, zoals het energie- en voedsel-
27 vraagstuk en de transitie naar een circulaire economie. We blijven ons inspannen voor de ver-
28 sterking van het innovatieve Space Cluster ESA/ESTEC in de regio Holland-Rijnland. Op al
29 deze punten werken we intensief samen met ondernemers, kennisinstellingen, medeoverheden
30 en maatschappelijke organisaties. Dit doen we onder meer via de bestaande platforms
31 InnovationQuarter en Economic Board Zuid-Holland, die veel expertise en een sterk netwerk
32 hebben opgebouwd. De provincie geeft ook hier het goede voorbeeld, door innovatie als doel
33 op te nemen op alle beleidsterreinen.

34 **Inkoopmacht verzilveren**

35 We gebruiken de inkoopkracht van de provincie om innovatie te stimuleren. Bij de ontwikke-
36 ling van nieuwe diensten en producten is het cruciaal die eerste (grote) klant binnen te halen.
37 Daarom gaat de provincie met het inkoopbeleid actief op zoek naar start-ups en scale-ups en
38 besteden we 2,5% van het inkoopbudget bij hen. Zo maken we jaarlijks ongeveer 20 miljoen

39 beschikbaar om startende ondernemers een steuntje in de rug te geven op hun eerste meters.
40 Naast innovatief gaan we ook duurzaam aanbesteden; we letten bij investeringen niet alleen
41 op de aanschafprijs, maar ook op het energieverbruik en de verwachte levensduur. In 2050
42 willen we volledig circulair en energieneutraal zijn.

43 2. Ruimte voor circulaire economie

44 Zuid-Holland heeft een sterke, maar deels ook een verouderde economie, met een haven, raf-
45 finaderijen en een chemische industrie, die alle afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen.
46 Deze economie draait op vervuiling en verspilling. De provincie kan de transitie naar een cir-
47 culaire economie niet afdwingen, maar er wel op aansturen, bijvoorbeeld door de nieuwe Om-
48 gevingswet hiervoor in te zetten. Dat begint met ambitie: we willen dat Zuid-Holland in 2050
49 veel minder uitstoot, meer schone lucht en schoon water heeft, en volledig circulair is. Om dit
50 te bereiken moeten we in 2030 op 50% zitten. De komende vier jaar leggen we hiervoor de
51 basis.

52 **Kiezen voor concentratie**

53 De provincie bepaalt waar bedrijven zich kunnen vestigen. Bedrijven concentreren biedt ver-
54 schillende voordelen. Zo voorkomen we dat het Zuid-Hollandse landschap dichtslibt en kun-
55 nen bedrijven eenvoudiger gebruik maken van elkaars energie, (rest)warmte, materiaalstro-
56 men en productiemiddelen en -faciliteiten. Afgekeurd voedsel uit de kassen gebruiken we als
57 veevoer, de restwarmte van de industrie om huizen in de buurt te verwarmen. Zo ontstaat een
58 circulaire economie. Bovendien stimuleert het clusteren van bedrijven innovatie. We kiezen
59 in eerste instantie voor bestaande locaties, in de buurt van de steden en infrastructuurknoop-
60 punten (zie: investeren in bestaande bedrijventerreinen). Het is duurzamer om bestaande loca-
61 ties te revitaliseren. Bovendien is hier veel economisch en innovatief potentieel aanwezig en
62 hoeven we geen nieuwe infrastructuur aan te leggen. We verwachten tot slot dat bedrijven
63 ook hun maatschappelijke verantwoordelijkheid nemen. De provincie heeft als vergunning-
64 verlener een stok achter de deur.

65 **Provincie als kwartiermaker**

66 Waterschappen, gemeenten, kennisorganisaties en vooruitstrevende ondernemers werken alle-
67 maal aan de transitie naar een circulaire economie. De provincie voegt meerwaarde toe, door
68 met een gezamenlijke strategie lijn te brengen in al deze initiatieven en door initiatiefnemers
69 met elkaar in contact te brengen. Dit levert de provincie veel kennis en know-how op, die we

70 weer gaan inzetten om witte vlekken, zoals gemeenten en bedrijventerreinen die achterblij-
71 ven, groen te maken. De provincie brengt praktische en juridische obstakels voor het gebruik
72 van reststromen in kaart en zoekt samen met de betrokken organisaties naar oplossingen.

73 **Havens verduurzamen**

74 De Rotterdamse haven is het logistieke hart van Europa en een belangrijk economisch cen-
75 trum, met een toegevoegde waarde van ruim 3% van ons bruto nationaal product. Iets om
76 trots op te zijn. Bovendien hebben veel mensen direct of indirect werk door de haven. De
77 grootschalige uitstoot van CO₂ en andere schadelijke stoffen dwingt echter tot verduurzaming.
78 Ook de verduurzaming en innovatie in het maritiem cluster in de Drechtsteden zetten we
79 door. Hetzelfde geldt voor de visserij. We steunen de verduurzaming van de havens in Sche-
80 veningen en Katwijk. De maatregelen hiervoor staan verspreid door dit programma, zoals:
81 meer overslag op binnenvaart in plaats van vrachtwagens, strenger optreden tegen vervuilers,
82 de ontwikkeling van de warmterotonde en meer hergebruik van reststromen, zoals CO₂ in de
83 tuinbouw. Dat levert ook meteen kennis en know-how op, die we kunnen vermarkten en ex-
84 porteren.

85 **3. Kringlooplandbouw**

86 Als we praten over land- en tuinbouw, denken we al snel aan de kassen in het Westland en
87 aan de Bollenstreek. Maar er is veel meer in Zuid-Holland. De land- en tuinbouwsector is ont-
88 zettend divers. En ook erg innovatief. Die sector koesteren we, want we willen een bijdrage
89 leveren aan het oplossen van wereldwijde ondervoeding, door nieuwe voedingsmiddelen en
90 technieken te ontwikkelen. Aan de andere kant loopt de sector ook tegen grenzen aan; van
91 ruimte en bodemdaling (zie: bodemdaling stoppen) tot vervuiling. Daarom moeten we keuzes
92 maken. We kiezen voor innovatie, verduurzaming en soms ook het stimuleren van nieuwe
93 verdienmodellen. Dit doen we door een combinatie van intensivering in de greenports en ex-
94 tensivering elders.

95 **Innovatieve en duurzame clusters**

96 We willen werken aan een compacte en innovatieve sector, met circulaire grondstoffenstro-
97 men en die economisch rendeert. Dit kan alleen als we in bepaalde gebieden, de zogenaamde
98 greenports, bedrijven clusteren. We hebben het dan over de intensieve (glas)tuinbouw in de
99 Bollenstreek, Boskoop en het Oost- en Westland. We willen andere bedrijven in de productie-
100 keten, zoals toeleveranciers en verwerkende bedrijven, zoveel mogelijk in de dichtbevolkte

101 greenports concentreren, als vorm van stadslandbouw. We sturen op hoogwaardige nichepro-
102 ductie en –technologie, die een bijdrage levert aan gezonde voedingsproducten en een ge-
103 zonde leefomgeving, zoals groente, fruit, planten en bloemen.

104 We maken in deze clusters werk van verduurzaming. Door bedrijven te concentreren ontstaan
105 er nieuwe mogelijkheden om gebruik te maken van elkaars reststromen; CO₂ is bijvoorbeeld
106 vaak een restproduct, maar voor de tuinbouw een schaarse grondstof. Vooral op het gebied
107 van mest en diervoeding werken we toe naar een gesloten kringloop. Kringlooplandbouw is
108 goed voor klimaat, biodiversiteit en dierenwelzijn. Bovendien biedt het kansen om het ver-
109 dienmodel te verbeteren. Maar dat alleen is niet genoeg om onze ambitie, 95% CO₂-reductie
110 in 2050, te halen. Op het gebied van zonne-energie, waterzuivering, warmtedeling en aard-
111 warmte zien we kansrijke initiatieven. We willen dat de provincie ondersteunt bij het opscha-
112 len van deze initiatieven.

113 **Natuurvriendelijke landbouw**

114 Meer dan 90% van het grondgebruik in de land- en tuinbouw in Zuid-Holland bestaat uit de
115 akkerbouw en veehouderij. Door in gebieden met een arme of dalende bodem in te zetten op
116 extensivering gaan we op een verantwoorde manier om met onze schaarse ruimte. We bieden
117 we agrarische ondernemers duurzame alternatieven. Waar boeren stoppen, stimuleren we door
118 kavelruil dat deze grond beschikbaar komt voor boeren die willen overstappen op natuurinclu-
119 sieve landbouw. Boeren die door willen, maar inkomsten jaar op jaar zien teruglopen, stimu-
120 leren we om over te stappen op biologische kringlooplandbouw, eventueel met andere gewas-
121 sen, op agrotourisme, of op een combinatie van deze activiteiten. Dit kan ook jonge mensen
122 verleiden om te kiezen voor het (biologische) boerenbestaan. Vooral in gebieden met bodem-
123 daling is het belangrijk dat boeren overstappen op bestendige verdienmodellen. Ook in de
124 Bollenstreek liggen kansen, bijvoorbeeld voor agrotourisme. De provincie stelt subsidies be-
125 schikbaar voor het uitkopen van boeren die ermee ophouden en voor landschapsbeheer door
126 boeren. We willen dat er groen staat in de bermgebieden naast de akkers, want dit is goed
127 voor de biodiversiteit en bovendien zijn er dan minder chemische bestrijdingsmiddelen nodig.
128 Dit alles betekent overigens niet dat bedrijven per se kleiner moeten worden. Niet de grootte
129 van het bedrijf, maar hoe het gesteld is met duurzaamheid en dierenwelzijn telt. Hier stellen
130 we dan ook hoge eisen aan.

131 **Wereldspeler in gezonde voeding**

132 We hebben misschien weinig ruimte in Zuid-Holland, maar ook ontzettend veel kennis. Daarmee
133 willen we bijdragen aan de oplossing voor het voedselvraagstuk, door nieuwe, duurzame

134 productietechnologieën en gezonde voedingsproducten te ontwikkelen. Samen met kennisin-
135 stellingen en start-ups investeren we in de ontwikkeling van Gehele Plant Silage (GPS) in de
136 teelt, kweekvlees, insecten- en algenteelt, verticale landbouw en de plantaardige teelt
137 (bio)plastics en medische grondstoffen. Ook in de eigen provincie werken we aan gezondere
138 voeding, op de eerste plaats door samen met gemeenten en scholen meer bewustzijn te cre-
139 eren over gezonde voeding en het voorkomen van verspilling.

140 4. Schone energie

141 We zijn de eerste generatie die iets merkt van klimaatverandering en de laatste die er iets aan
142 kan doen. Klimaatverandering is de grootste bedreiging voor onze toekomst, zeker in een
143 streek die grotendeels onder de zeespiegel ligt. We hebben een verantwoordelijkheid voor de
144 generaties na ons. En we moeten hier haast bij maken, zoals ook de rechter heeft geoordeeld
145 in de Urgenda-zaak. Daarom is onze inzet: in 2050 hebben we de CO₂-uitstoot met minstens
146 95% gereduceerd. Om dit te bereiken, gebruiken we in 2050 alleen nog duurzame energie. In
147 2030 is zowel de reductie van de CO₂-uitstoot als het aandeel duurzame energie minstens
148 55%. Dat is uiteraard schoner en bovendien dalen de kosten voor de productie van duurzame
149 energie alsmaar verder, terwijl we tegelijkertijd ondervinden hoe ingewikkeld en kostbaar het
150 is om de schade aan natuur en milieu te herstellen.

151 **Werk maken van de energietransitie**

152 Dat doen we allereerst door in te zetten op besparing. Alles wat je niet gebruikt hoeft je im-
153 mers ook niet duurzaam op te wekken. De provincie kan gemeenten ondersteunen met kennis
154 en het helpen bundelen van de verduurzamingsvraag van huizen en andere gebouwen op de
155 markt. Dit moet leiden tot lagere prijzen voor huisisolatie en nieuwe technieken. De provincie
156 moet richting de industrie stevig inzetten binnen haar vergunningsmogelijkheden op bespa-
157 ring maar ook helpen bij het verder innoveren en besparen.

158 De energie die we vervolgens nodig hebben moet uiteindelijk in 2050 geheel duurzaam opge-
159 wekt worden. Om onze doelstellingen te realiseren, moeten we zelf ook een forse bijdrage le-
160 veren aan het opwekken van duurzame energie. D66 kiest voor en-en-en, ofwel alle mogelijke
161 middelen inzetten voor verduurzaming. Zoals het landelijk klimaatakkoord er nu uit ziet is op
162 zee alleen niet genoeg ruimte voor deze ambitie. We zullen dus ook op land door moeten gaan
163 met onze inspanningen voor duurzame energie. Daarbij zetten we fors in op het gebruik van
164 aardwarmte en restwarmte voor onze huizen en kassen, want deze vorm van energie heeft
165 nauwelijks impact op ons landschap. Maar ook dan blijft er nog noodzaak om ook werk te

166 maken voor wind en zon. We maken ruimte voor windmolens op land en zonnecellen (zie: in-
167 passen zon en wind). We werken hiervoor samen met energiecoöperaties en gebiedsfondsen
168 om de winst gedeeltelijk terug te laten vloeien naar de gemeenschap. Zo slaat een deel van de
169 lusten neer waar de lasten worden ervaren. Het liefst zien we dat windmolens meebetalen aan
170 betere isolatie voor de huizen in de omgeving van de windmolens. Zo slaan we twee vliegen
171 in één klap; we besparen energie en onze inwoners ontvangen een lagere energierekening.
172 We willen ook meer doen met de kansen die het water ons biedt, door te investeren in be-
173 staande plannen voor een getijdecentrale in de Brouwersdam en een centrale op energie op te
174 wekken uit het mengen van zoet en zout water in Katwijk. Dit zijn nieuwe technieken met
175 veel potentie, niet alleen voor Zuid-Holland, maar wereldwijd. We investeren tot slot in borin-
176 gen en uitwisselnetwerken voor het gebruik van aardwarmte, om deze technologie door te
177 ontwikkelen tot een rendabele vorm van energieopwekking.

178 **Warmterotonde en warmtenetten**

179 Er ligt in Zuid-Holland een unieke kans in het gebruik van restwarmte uit de Rotterdamse ha-
180 ven. Door met de restwarmte huizen te verwarmen besparen we fors. Daarom gaan we een
181 warmterotonde aanleggen. Dit warmtenet zal gevoed worden door restwarmte (circulair) en
182 aardwarmte. Omdat er door besparing steeds minder restwarmte ontstaat zal de behoefte aan
183 andere bronnen voor de warmterotonde toenemen. Daarom stellen we dit net open voor ver-
184 schillende aanbieders en maken we het geschikt voor verschillende warmtebronnen. Ook regi-
185 onale warmtenetten kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de energietransitie. D66
186 hecht aan onafhankelijk netbeheer bij aanleg en exploitatie.

187 **Minder CO₂ de lucht in**

188 Het duurt nog jaren voor we vrij zijn van fossiele energie. Maar we hebben ons verplicht om
189 de hoeveelheid CO₂ die we de lucht in slingeren drastisch te reduceren. Daarom moeten we
190 op de eerste plaats kijken hoe we CO₂ kunnen hergebruiken, als grondstof voor de kassen, als
191 bindmiddel in beton en om een vorm van plastic te produceren. Om tijd te kopen voor de
192 energietransitie en de omslag naar een circulaire economie, zullen we CO₂ moeten opslaan in
193 lege gasvelden voor de kust.

194 **Opslag en transport van energie**

195 We hebben meer energie nodig als de zon niet schijnt. Ook wind heeft als nadeel dat het per
196 definitie niet een stabiele energiebron is. Om ervoor te zorgen dat er altijd energie uit het
197 stopcontact komt, moeten we investeren in nieuwe oplossingen voor de opslag en het

198 transport van energie. Daarom maken we werk van een smart grid dat verschillende vormen
199 van energie kan overzetten. Daarnaast willen we dat de provincie de ontwikkeling van water-
200 stof als transitie-oplossing actief ondersteunt. Waterstof is ook belangrijk om de industrie en
201 mobiliteit, met name het zwaardere verkeer zoals de scheepvaart, te verduurzamen.

202 **Grensoverschrijdende aanpak**

203 De provincie stimuleert gemeenten hun duurzame energiedoelstellingen te halen, bijvoorbeeld
204 door actief kennis en know-how te verspreiden. Door verduurzaming ontstaan nieuwe banen
205 voor technisch geschoolde vakmensen. Samen met gemeenten gaan we werk maken van om-
206 en bijscholing om aan deze vraag te voldoen. We zoeken actief de samenwerking op met om-
207 liggende provincies, ook omdat de ruimte in Zuid-Holland nu eenmaal schaars is en omdat we
208 willen voorkomen dat wordt geïnvesteerd in niet-werkende projecten. Het is belangrijk dat de
209 provincie de regionale regie stevig in handen neemt, om de transitie efficiënt te organiseren
210 en financieren.

211 **Samen naar een kleinere voetafdruk**

212 Of het nu gaat om energie, voedsel of andere producten, we laten met zijn allen veel kansen
213 onbenut om onze gezamenlijke CO₂-voetafdruk kleiner te maken. Hier ligt een taak voor de
214 provincie. Samen met gemeenten, scholen, kennisinstellingen en andere betrokkenen maken
215 we een actieplan om inwoners van Zuid-Holland bewust te maken van kansen om energie te
216 besparen, de levensduur van producten te verlengen en duurzamer te eten. We richten een
217 kennisbank in om deze campagne te ondersteunen.

218 **5. Schone mobiliteit**

219 Onze bewegingsvrijheid om meerdere keren per dag forse afstanden te overbruggen naar
220 werk, school, vrienden en familie, theater en sportveld is niet (langer) vanzelfsprekend. Steeds
221 meer steden weren auto's uit de binnenstad, om verstopping te voorkomen. Heel anders is de
222 situatie in de dunbevolkte Krimpenerwaard, Alblasserwaard en op de Zuid-Hollandse Eilan-
223 den: daar is goed openbaar vervoer steeds lastiger te organiseren. Voor beide uitdagingen heb-
224 ben we slimme, innovatieve en schone oplossingen nodig. De fietser krijgt bij ons voorrang.
225 We investeren in een fijnmazig vervoersnetwerk, zodat reizigers eenvoudig kunnen switchen
226 tussen vervoersmiddelen. We stimuleren emissievrije en stillere alternatieven voor auto,
227 vrachtverkeer en luchtvaart.

228 **Sterk vervoersnetwerk, één vervoersautoriteit**

229 We moeten beter gebruik maken van de bestaande infrastructuur, door het eenvoudiger te ma-
230 ken om tijdens de reis over te stappen, van fiets naar tram naar (elektrische) auto of trein en
231 weer terug naar (water)bus of (deel)fiets. Daarom investeren we in een fijnmazig vervoersnet-
232 werk, met goede overstapmogelijkheden en betrouwbare reizigersinformatie. We concentre-
233 ren bedrijven en woningen zoveel mogelijk in de buurt van verkeersknooppunten (zie: kiezen
234 voor concentratie). Samen met vervoerders ontwikkelen we bijpassende vervoersproducten,
235 zodat reizigers met één abonnement gebruik kunnen maken van trein, (water)bus, Randstad-
236 rail en huurfiets. Bij dit sterke vervoersnetwerk hoort één vervoersautoriteit mét democrati-
237 sche legitimiteit. We maken regionale wegen veiliger. Bij onderhoud en vervanging maken
238 we energieneutrale keuzes. We bereiden het wegennetwerk voor op de introductie van zelfrij-
239 dende en emissievrije voertuigen.

240 We investeren ook in OV. Samen met de NS en ProRail pakken we knelpunten op het spoor
241 aan, om de trein aantrekkelijker te maken als alternatief voor de auto op trajecten tussen ste-
242 den. Ook buiten de steden, bijvoorbeeld in de Bollenstreek en op de eilanden, willen we men-
243 sen een schoner alternatief bieden. Daarvoor moet de provincie een integraal vervoersplan op-
244 stellen voor (emissievrije) snelbustrajecten en lightrail.

245 **Ruim baan voor fietsers**

246 Steeds meer mensen kiezen voor de (elektrische) fiets, als alternatief voor auto of openbaar
247 vervoer, ook voor woon-werkverkeer. De fiets heeft grote voordelen. Fietsen is schoon en ge-
248 zond. Fietsers nemen bovendien weinig ruimte in. Daarom maken we ruim baan, met fiets-
249 snelwegen op trajecten als Noordwijkerhout-Noordwijk-Voorhout, Lisse-Sassenheim, Zoeter-
250 meer-Rotterdam, Hellevoetsluis-Spijkenisse en Hoekse Waard-Rotterdam. We willen dat de
251 fiets een aantrekkelijk alternatief is voor afstanden tot 30 kilometer. Daarom maken we fiets-
252 paden veiliger, door gelijkvloerse kruisingen met N-wegen te vermijden en door betere ver-
253 lichting. We investeren in doorstroming en aansluiting, met fietsenstallingen op overstapplaat-
254 sen, laadvoorzieningen voor de elektrische fiets en betere meeneem- en overstapmogelijkhe-
255 den. Om deze plannen te realiseren maken we structureel extra middelen beschikbaar, met co-
256 financiering van gemeenten en Rijk.

257 **Emissievrij rijden**

258 Bijna nergens in Europa is de lucht zo vervuild als in Zuid-Holland. Dat is ongezond en on-
259 prettig. Daarom werken we er samen met het rijk en gemeenten aan om emissievrij rijden zo
260 aantrekkelijk mogelijk te maken, zodat het aantal emissievrije voertuigen op de weg fors kan

261 groeien. Dat vermindert ook meteen de geluidshinder voor omwonenden. We maken ruimte
262 voor en investeren in snellaad- en waterstofstations. We stimuleren kennisuitwisseling tussen
263 gemeenten, om zo te sturen op harmonisatie in de aanbesteding van laadpunten. Steeds vaker
264 kiezen bedrijven slimme en schone oplossingen voor bevoorrading van winkels en horeca in
265 de steden, bijvoorbeeld met elektrische rolcontainers. We faciliteren deze ontwikkeling, door
266 aan de randen van de steden ruimte te maken voor logistieke overslagpunten. We verleiden
267 gemeenten tot afspraken over lagere parkeertarieven voor (elektrische) deelauto's. We richten
268 testlocaties in om innovatieve mobiliteitsoplossingen van zogenaamde Mobility Labs te toet-
269 sen. Tot slot lobbyen we actief bij het Rijk voor extra belasting op CO₂-uitstoot, bijvoorbeeld
270 met een kilometerheffing. Zolang dat niet is geregeld, gaan de provinciale opcenten niet om-
271 laag.

272 **Duurzame binnenvaart**

273 We maken te weinig gebruik van de mogelijkheden van het water voor personenvervoer en
274 vooral goederentransport. Met een binnenvaartschip halen we tot wel 60 vrachtwagens van de
275 weg; dat scheelt enorm in ruimte en vervuiling. We stimuleren binnenvaart door waterwegen
276 op diepte te houden, goede aanlegplaatsen en kwalitatief hoogwaardige overslaglocaties, in
277 samenwerking met andere provincies en het Rijk. We ondersteunen in de aanleg van binnen-
278 haventerminals, op voorwaarde dat het aantal vrachtwagens op de weg substantieel afneemt.
279 Om de binnenvaart concurrerender te maken, passen we sluizen en bruggen aan, zodat sche-
280 pen minder lang hoeven te wachten en zonder bemanning kunnen passeren, maar ook om te
281 voorkomen dat forenzen in de spits lang voor een open brug staan. We verduurzamen de bin-
282 nenvaart, met walstroom, afspraken over ontgassing en door over te stappen op schone(re)
283 aandrijving zoals CNG, waterstof of zelfs accu-aandrijving. We steunen tot slot ook de ont-
284 wikkeling van de overslagterminal in Bleizo, om het aantal vrachtwagens verder terug te drin-
285 gen door verplaatsing naar het spoor.

286 **Minder vluchten**

287 Vliegtuigen stoten veel vervuiling uit en maken veel lawaai. Veel inwoners hebben hier last
288 van. Daarom willen we minder vliegverkeer boven Zuid-Holland. Er is geen ruimte voor ver-
289 dere groei van Rotterdam The Hague Airport (RTHA) buiten de bestaande geluidsruimte. Als
290 in de toekomst een andere locatie wordt gevonden voor helikoptervluchten in de regio Rotter-
291 dam, willen we dat de totale geluidshinder voor omwonenden per saldo met minstens 30% af-
292 neemt. Daarnaast moet de provincie een actievere rol opeisen in de discussie over Schiphol en
293 de herinrichting van het Nederlandse luchtruim. De overlast is namelijk oneerlijk verdeeld;

294 door het grote luchtruim van Schiphol worden vluchten op RTHA omlaag gedwongen en dit
295 veroorzaakt meer vervuiling en lawaai. Voor kortere afstanden, naar Londen, Frankfurt, Düs-
296 seldorf, Berlijn, Brussel en Parijs, willen we betere treinverbindingen. Hiervoor gaan we lob-
297 byen op nationaal niveau. We steunen het onderzoeken van kansen voor een nationale lucht-
298 haven op de Noordzee.

Gezonde leefomgeving

Het is druk in Zuid-Holland. Tel bij de huidige 3,6 miljoen Zuid-Hollanders tot 2040 nog eens een half miljoen op. Dat veroorzaakt een enorme vraag naar nieuwe woningen, maar liefst 230.000 tot 2030. Terwijl het nu al lastig is om een betaalbaar huis te vinden. Bovendien groeit de economie waardoor de vraag naar bedrijfs- en industriepanden stijgt. Voor nieuwe wijken, bedrijventerreinen en industriegebieden hebben we nieuwe infrastructuur nodig. Dit legt een groot beslag op de toch al schaarse ruimte, die we ook nodig hebben voor landbouw, natuur, cultuur en recreatie.

We vragen ontzettend veel van de grond waar we op leven. We moeten daarom keuzes maken. Op veel plaatsen is, ondanks de inspanningen van D66 de afgelopen acht jaar, de natuur en de kwaliteit van het water nog onvoldoende hersteld. Schone lucht en water is van levensbelang voor ons allemaal. Daarom zetten we het belang van een gezonde leefomgeving voorop in onze ruimtelijke keuzes.

We plaatsen groen op één; we maken ruimte door nieuwe woningen en bedrijfspanden te concentreren in bebouwde gebieden en landbouwgebied om te vormen tot groen. We maken geld vrij om nieuwe natuur te ontwikkelen. We dragen bij aan het herstel van het ecologische evenwicht door de populaties bijen, dagvlinders, weidevogels en otters te beschermen. We handhaven het bouwverbod aan de kust. We gaan eraan werken dat water overal in Zuid-Holland schoon genoeg is om te zwemmen en stoppen de bodemdaling in het oostelijke deel van de provincie. En we investeren in cultureel erfgoed, om mensen te laten genieten van de rijkdom en geschiedenis van onze streek.

299 1. Niet bouwen in het groen

300 Groen is belangrijk. Het houdt ons gezond en maakt ons gelukkig. Tegelijkertijd moeten we
301 bouwen. Er komen alsmaar meer Zuid-Hollanders. Bovendien trekt de economie aan; er is be-
302 hoefte aan nieuwe bedrijfspanden, industrieterreinen en wegen om die te verbinden. We wil-
303 len dat er voor iedereen plek is, maar niet ten koste van groen. Daarom kiezen we voor con-
304 centratie van nieuwe woningen en bedrijven in bebouwde gebieden, bij voorkeur nabij be-
305 staande OV-knooppunten.

306 **Groen op één**

307 De groengebieden tussen de grote steden zijn de longen van onze provincie. Ze zijn belangrijk
308 voor natuur, landbouw en recreatie. Ze houden ons gezond en gelukkig. En ze bieden werk,
309 bijvoorbeeld voor mensen die werken in de recreatiesector. Groen heeft dus ook economische
310 waarde. Nu de economie op volle toeren draait, neemt de druk op deze groene ruimte toe. Om
311 Zuid-Holland aantrekkelijk te houden om te wonen én voor investeerders moeten we dit groen
312 beschermen. Dit nemen we op in alle structuurvisies en verordeningen van de provincie.
313 Groen komt op één.

314 Dat betekent ook dat we ruimte moeten maken. Dit heeft consequenties voor de nieuwbouw
315 van woningen en bedrijfspanden en ook voor de land- en tuinbouw. Intensieve vormen van
316 landbouw zijn vooral in gebieden met bodemdaling op den duur niet houdbaar. We bieden
317 boeren verschillende alternatieven: ze kunnen hun bedrijf verplaatsen naar gebieden in andere
318 provincies of overstappen op andere verdienmodellen, die beter passen bij de schaarste aan
319 ruimte en een hogere grondwaterstand, zoals nieuwe inkomsten uit natuurtoerisme en natuur-
320 beheer (zie: beheer door natuurliefhebbers) of overstappen op andere productiemethodes en
321 gewassen (zie: bodemdaling stoppen).

322 **Sterke dorpskernen en binnensteden**

323 Nieuwe woningen bouwen we zoveel mogelijk in verdichtingslocaties in verstedelijkte gebie-
324 den; we kiezen voor inbreiding in plaats van uitbreiding. Zo slaan we twee vliegen in één
325 klap: we hebben meer ruimte voor groen en werken aan sterkere kernen en binnensteden. Bo-
326 vendien is het dan eenvoudiger om goede, duurzame OV- en fietsverbindingen aan te leggen.
327 Starterswoningen realiseren we daarom bij voorkeur in de stationsgebieden van Rotterdam,
328 Den Haag, Delft en Leiden. De provincie stuurt hier op in structuurvisies en deelt kennis met
329 de betrokken gemeenten. Het is belangrijk dat we voor oplossingen ook over de grenzen van
330 provincies heenkijken; dat zijn uiteindelijk niet meer dan lijnen op een vel papier. De provin-
331 cie stimuleert gemeenten om verdichtingslocaties aan te wijzen. Ook in dorpen is inbreiding
332 het uitgangspunt: we kijken altijd eerst binnen de bebouwde kom naar nieuwbouwlocaties.
333 We spannen ons in om winkels te behouden in de kernen en binnensteden, want winkelplezier
334 maakt kernen en binnensteden aantrekkelijk. Voor reeds genomen besluiten, zoals voor
335 nieuwbouw in de Zuidplaspolder en het vliegveld Valkenburg, stellen we als voorwaarde dat
336 aannemers natuurvriendelijk bouwen (zie: natuurvriendelijk bouwen).

337 **Doorstroming verbeteren**

338 Steeds meer mensen vestigen zich in Zuid-Holland en bovendien neemt het gemiddelde aantal
339 personen per huishouden af. De vraag naar woningen stijgt daardoor enorm: 230.000 extra
340 woningen tot 2030. Rücksichtslos bouwen is niet de oplossing. Iedereen, van starter tot ge-
341 pensioneerde, moet een passende woning kunnen vinden, want anders stagneert de doorstro-
342 ming op de woningmarkt. De provincie stimuleert daarom gemeenten om meer koop- en
343 huurwoningen bij te bouwen in het lagere en middensegment. Dat is namelijk de bottleneck.
344 Mensen die nét te veel verdienen voor een sociale huurwoning, moeten we een betaalbaar al-
345 ternatief bieden. Bovendien is dit een voorwaarde om streng te kunnen zijn tegen zogenaamde
346 scheefhuurders, mensen die in een sociale huurwoning wonen terwijl ze te veel verdienen. In
347 Zuid-Holland wordt één op de acht sociale huurwoningen bezet door scheefhuurders. Als zij
348 kunnen doorstromen naar het middensegment, komen er woningen vrij voor mensen die het
349 minder breed hebben.

350 **Investeren in bestaande bedrijventerreinen**

351 Bedrijventerreinen aan de randen van de stad liggen er soms al binnen enkele jaren verlaten
352 bij. Dat is zonde van het geld, de ruimte en de bouwmaterialen. En bovendien zijn er vol-
353 doende bestaande locaties die we kunnen herontwikkelen. Denk aan de Binckhorst in Den
354 Haag, het Brainpark en de Stadshavens in Rotterdam, de Dordtse Kil in Dordrecht en de
355 Kromme Gouwe in Gouda. Hier stuurt de provincie met structuurvisies en door te ondersteu-
356 nen met de doorvertaling in gemeentelijke bestemmingsplannen. We houden bij herontwikke-
357 ling rekening met bedrijven in hoge milieucategorieën. Voor nieuwe bedrijventerreinen is en-
358 kel ruimte als die in een zeer specifieke behoefte voorzien, zoals Unmanned Valley in Val-
359 kenburg. We spannen ons in voor het behoud van winkels in kernen en binnensteden. Het
360 Rotterdamse havengebied is een uitdaging op zichzelf. De provincie brengt daarom de be-
361 hoefte aan bedrijfsruimte in dit gebied in kaart en faciliteert de dialoog tussen alle betrokken
362 gemeenten om tot een goede inpassing te komen.

363 **Natuurvriendelijk bouwen**

364 We willen dat (project)ontwikkelaars rekening houden met de omgeving, voor de eerste hei-
365 paal de grond in gaat. We willen schade voor de biodiversiteit voorkomen, bijvoorbeeld met
366 het aanleggen van groene daken, waterpartijen en egelpaden. Natuurvriendelijk wil ook zeg-
367 gen duurzaam. De provincie legt in structuurvisies doelen vast voor circulair bouwen, gasloze
368 woningen en toevoeging van groen in bouwplannen. Tot slot willen we dat nieuwbouw be-
369 stand is tegen klimaateffecten, zoals hittestress of wateroverlast door hevige buien. Ook bij de

370 aanleg en vervanging van wegen maken we groene keuzes: we leggen groene taluds aan, be-
371 planten bermen met struiken en bomen en plaatsen ecoducten en ecotunnels om het leefgebied
372 van dieren intact te houden.

373 **Inpassen zon en wind**

374 We moeten nieuwe windmolens toestaan om Zuid-Holland klimaatneutraal te maken. We wil-
375 len dat windmolens het landschap niet verstoren, maar juist accentueren. Dit vereist regie van
376 de provincie in de vorm van een provinciaal windplan. We gaan niet – zoals voorheen –
377 vooraf gebieden aanwijzen voor de plaatsing van windmolens, maar ieder voorstel accepteren
378 en toetsen op geschiktheid, om ook onbenutte plukjes grond, bijvoorbeeld langs water- en
379 snelwegen, beschikbaar te maken. Zonnecellen op daken verkiezen we boven zonneweides,
380 omdat we dan optimaal gebruik maken van de schaarse ruimte. Ook gaan we onderzoeken of
381 we zonnecellen kunnen plaatsen op ongebruikte provinciegrond, zoals de veiligheidszone
382 langs provinciale wegen. We ondersteunen bewonersinitiatieven om collectief zonnepanelen
383 en andere vormen van duurzame energie te installeren, zoals GroenGouda, onder meer door
384 hen te ondersteunen met het opzetten van financieringsconstructies. Want samen energie or-
385 ganiseren zorgt voor meer betrokkenheid van mensen bij hun buurt, en maakt investeren in
386 schone energie ook bereikbaar voor mensen die geen koophuis hebben of wat minder te beste-
387 den hebben. Daarnaast willen we onderzoeken of we door een aanscherping van de regels
388 voor dakconstructies meer bedrijfsgebouwen geschikt kunnen maken voor zonnecellen.

389 **Onder de grond**

390 Ook de wereld onder onze voeten wordt steeds drukker, vooral met leidingen. Het is niet al-
391 tijd duidelijk welke leidingen waar precies lopen. Die kennis hebben we nodig om te verduur-
392 zamen; denk aan de bescherming van het grondwater en het gebruiken van aardwarmte.
393 Daarom willen we een driedimensionale structuurvisie, met bodem en diepere ondergrond.
394 Dan kunnen we bovendien werkzaamheden aan verschillende kabels en leidingen beter plan-
395 nen, zodat de straat minder vaak open hoeft en bewoners minder overlast ervaren. Bij alles
396 wat we boven de grond doen, moeten we ook meer rekening houden met de ondergrond. Bij
397 het inzetten van aardwarmte staat vanzelfsprekend de stabiliteit van de ondergrond voorop.

398 **2. Ruimte voor natuur en dieren**

399 Natuur is ons meest kostbare en kwetsbare bezit. Dat bezit willen we doorgeven. We gaan
400 ook nieuwe natuur realiseren. We dragen bij aan het herstel van het ecologische evenwicht,

401 met extra aandacht voor bijen, dagvlinders, boerenlandvogels en otters. Dit kost geld, dus dat
402 komt er. We willen dat onze natuur voor iedere Zuid-Hollander bereikbaar is. En dat ook
403 stadskinderen weten waar hun voedsel vandaan komt. Dit bereiken we niet alleen. We werken
404 samen met duizenden natuurliefhebbers.

405 **Ruimte voor nieuwe natuur**

406 Zuid-Holland heeft unieke landschappen. Van rivierdelta tot veenweidegebieden en natuurlijk
407 de kust. We willen dat iedereen, nu en later, hiervan kan genieten. Voor het behoud en beheer
408 van alle Zuid-Hollandse natuurgebieden moeten we middelen vrijmaken. We hebben in de
409 huidige periode grote nieuwe natuur en recreatiegebieden gerealiseerd, zoals het Bentwoud,
410 de Nieuwe Dordtse Biesbosch en het Waalbos. We willen niet alleen investeren in het net-
411 werk van natuurgebieden (Natuurnetwerk Nederland), maar ook bestaande en nieuwe natuur
412 (door)ontwikkelen: de Stormvloedpolder (Krimpen aan den IJssel), de Oranjebonnenpolder
413 (Hoek van Holland), de Krimpenerwaard en het getijdeherstel in de Grevelingen, het grootste
414 zoutwatermeer van Europa. We maken hiervoor de komende periode structureel extra midde-
415 len beschikbaar.

416 **Koester de kust**

417 De Zuid-Hollandse kust behoort tot de mooiste natuur van Nederland en dat willen we zo
418 houden. Dit betekent dat de kust extra bescherming nodig heeft. We handhaven het bouwver-
419 bod; de zonering in delen waar wel en vooral waar niet mag worden gebouwd. Op plaatsen
420 waar wordt gebouwd, mag dit de kust niet ontsieren of het ecosysteem verstoren; denk aan de
421 zeekering met ondergrondse parkeergarage in Katwijk, verscholen in de duinen.

422 **Beheer door natuurliefhebbers**

423 Vrijwilligers zijn van onschatbare waarde voor natuurbeheer. Die moeten we koesteren.
424 Daarom willen we dat de provincie burgerinitiatieven ondersteunt in de lastige opstartperiode
425 en helpt met de ontwikkeling van een houdbaar verdienmodel. De provincie brengt hen daar-
426 voor in contact met organisaties in de natuur- en cultuursector.
427 Boeren spelen een onmisbare rol bij natuurbeheer. Op dit moment zet slechts een op de tien
428 boeren zich in voor natuurbeheer. Dat vinden we te weinig. We willen hen verleiden om extra
429 aandacht te geven aan bijvoorbeeld beheer van boerenlandvogels. Daarom moet de provincie
430 de ontwikkeling van nieuwe, duurzame verdienmodellen voor boeren stimuleren. Dat moet
431 ertoe leiden dat boeren overstappen op biologische alternatieven voor chemische gewasbe-
432 schermingsmiddelen.

433 **Diersoorten beschermen**

434 Dierensoorten hebben moeite om te overleven in het drukke Zuid-Holland. Het ecologisch
435 evenwicht is wankel. In de afgelopen decennia is het aantal weidevogels met zo'n 70% afge-
436 nomen en is driekwart van de insectenpopulatie verdwenen. Daarom zetten we in op soorten-
437 bescherming van dieren en ook planten. We willen dat het aantal bijen en dagvlinders niet
438 langer afneemt, maar juist toeneemt. We willen ook de otter beschermen. Als boeren daardoor
439 onevenredige schade oplopen, gaan we dat compenseren. We gaan natuurvriendelijk boeren
440 stimuleren. We laten het grondwaterpeil niet kunstmatig verder zakken. We maken faunapas-
441 sages onderdeel van infrastructurele projecten, zodat dieren veilig kunnen oversteken. We
442 passen tot slot regels aan om braakliggend terrein eenvoudiger te kunnen inzetten in tijdelijke
443 natuur.

444 **Meer dierenwelzijn**

445 We willen niet dat dieren onnodig lijden. Daarom voorkomen we dat dieren verhongeren door
446 de populatie te beheersen. In eerste instantie proberen we dieren te verplaatsen naar nieuwe
447 leefgebieden. Als dat niet werkt, zetten we stevigere maatregelen in; een afschotvergunning
448 komt alleen als laatste redmiddel in aanmerking. Het is in dat geval belangrijk om inwoners
449 zorgvuldig mee te nemen in de besluitvorming, onder meer door faunabeheerplannen online
450 beschikbaar te stellen. Er is geen ruimte voor plezierjacht. Jacht is een middel om onevenre-
451 dige schade te voorkomen of populaties te beheersen als deze een risico opleveren voor zich-
452 zelf, de natuur of onze samenleving. Ook van de intensieve veehouderij verwachten we een
453 diervriendelijke bedrijfsvoering. We continueren daarom het huidige beleid: veehouders kun-
454 nen enkel toestemming krijgen voor grotere bouwblokken, als ze bovenwettelijke normen
455 voor dierenwelzijn en duurzaamheid accepteren.

456 **3. Naar een gezondere waterhuishouding**

457 Zuid-Holland bestaat voor een zesde uit water. We zijn afhankelijk van dit water. Als drink-
458 water, als irrigatiewater voor land- en tuinbouw, voor de natuur, als vaarwater voor transport,
459 voor de industrie en als zwem- en vaarwater voor de recreatie. Het is van levensbelang dat
460 ons water schoon en veilig is. Dat er voldoende zoetwater is. En dat we onze laaggelegen dor-
461 pen en steden beschermen tegen overstromingen. Het water moet overal in de provincie
462 schoon genoeg zijn om in te zwemmen. Samen met de drinkwaterbedrijven garanderen we dat
463 er altijd voldoende schoon drinkwater is. We gaan doortastender optreden tegen vervuilers.
464 En we stoppen de bodemdaling.

465 **Schoon en veilig water**

466 Een zesde van het oppervlakte van Zuid-Holland bestaat uit water. We zijn afhankelijk van dit
467 water. Schoon en gezond water om te drinken, sproeien en om te recreëren is daarom een pri-
468 oriteit. Ons doel is dat water overal de provincie schoon genoeg is om in te zwemmen. De
469 kwaliteitseisen daarvoor zijn vastgelegd in de Kaderrichtlijn Water. Om daaraan te voldoen,
470 zetten we samen met gemeenten en waterschappen in op maatwerkoplossingen.
471 Iedereen heeft recht op schoon drinkwater. Door de enorme bouwopgave kan een tekort aan
472 schoon drinkwater ontstaan. Daarom betreft de provincie drinkwaterbedrijven, waterschappen
473 en gemeenten bij het opstellen van omgevingsvisies en gaan we zuiniger om met drinkwater,
474 bijvoorbeeld door hemel- en douchewater te gebruiken om door te spoelen en te sproeien.

475 **Wateroverlast en droogte**

476 We krijgen de komende decennia te maken met periode van wateroverlast als gevolg van
477 langdurige stortbuien en perioden van extreme droogte. Daar moeten we ons op voorbereiden.
478 Daarom moet de provincie in overleg met waterschappen en gemeenten grote waterreservoirs
479 aanleggen. In natte periodes voeren we overtollig water af naar deze reservoirs zodat we een
480 voorraad hebben voor droge periodes.

481 **Optreden tegen vervuilers**

482 De provincie moet vervuilers tegenhouden. De afgelopen twee periodes heeft D66 het beleid
483 voor vergunningverlening, toezicht en handhaving op de chemische industrie aangescherpt en
484 inspecties geïntensiveerd. Die lijn trekken we door, om structurele misstanden te voorkomen.
485 We trekken hiervoor samen op met de Rijksoverheid. We maken externe veiligheid integraal
486 onderdeel van de uitvoering van de nieuwe Omgevingswet. We bewaken daarnaast de kwali-
487 teit van de handhaving, door de kennis van toezichthouders te borgen. Bedrijven die toch in
488 de fout gaan, pakken we strenger aan. We gaan overtreders vaker controleren en verhalen de
489 kosten van deze inspecties op deze bedrijven. Uitstoot en lozing van vervuilende stoffen is
490 binnen tien jaar niet langer de norm, maar hoge uitzondering.

491 **Bodemdaling stoppen**

492 Op de veen- en kleigronden tussen Alphen aan den Rijn, Gouda, Nieuwkoop, de Krimpener-
493 waard en de Alblasserwaard daalt de bodem met een centimeter per jaar. De provincie ver-
494 dwijnt steeds dieper onder de zeespiegel. Hierdoor zullen huizen en wegen gaan verzakken:
495 een enorme stroppenpot. Bij bodemdaling ontsnapt bovendien CO₂. Het instrumentarium om
496 de schadelijke gevolgen van bodemdaling te beheersen raakt uitgeput. Daarom gaan we

497 bodemdaling geleidelijk stoppen, door het grondwaterpeil op het huidige niveau te houden. In
498 een aantal gebieden vindt al verzilting van de bodem plaats. Dat heeft gevolgen voor land- en
499 tuinbouw, omdat gewassen minder goed groeien op ziltige ondergrond. De provincie komt
500 boeren die hier last van ondervinden tegemoet, bijvoorbeeld bij het verhuizen naar een ander
501 gebied of het overstappen op andere gewassen. Het slib uit uitgebaggerde rivieren in de da-
502 lende polders, gebruiken we om de bodem op te hogen. Dit slib is vruchtbaar, vermindert de
503 uitstoot van CO₂ door bodemdaling en heeft een positief effect op de biodiversiteit en water-
504 huishouding.

505 Ook druk door bebouwing heeft invloed op de bodem. Daarom gaan we de effecten voor de
506 bodem voortaan nadrukkelijk meewegen in omgevingsvisies en bestemmingsplannen. In de
507 omgevingsvisie stimuleren we bodemvriendelijk bouwen. Samen met ondernemers, onderzoe-
508 kers en medeoverheden werken we aan lichtere bouwconstructies en technieken voor bodem-
509 verbetering, zoals het verkalken van veenlagen en ophogen met schuimglas. In de Zuidplas
510 maken we een proeftuin om deze constructies en technieken te testen.

511 4. Schone lucht

512 Sinds de Gouden Eeuw zijn onze Hollandse luchten wereldberoemd, maar er niet schoner op
513 geworden. Dat heeft gevolgen voor onze gezondheid. Omgerekend roken we allemaal 5 tot 6
514 sigaretten per dag mee aan fijnstof, roet en stikstofoxiden, zonder het te willen of te weten.
515 Dat maakt ons vatbaarder voor longziekten en leidt tot voortijdige sterfgevallen. De overheid
516 kan meer doen om inwoners te beschermen, ook de provinciale.

517 **Grenzen stellen**

518 Om te beginnen gaan we bestaande normen in de omgevingsvisie aanscherpen tot het door de
519 Wereldgezondheidsorganisatie voorgeschreven niveau. We stellen daarnaast maxima aan de
520 concentratie van roet en ultrafijnstof. Er komen plafondwaarden voor de stikstofoxideverde-
521 ling, om overconcentratie van dieren in de veeteelt te voorkomen. Ook in het verkeer kiezen
522 we voor duurzame en gezonde alternatieven (zie: schone mobiliteit). We maken samen met
523 gemeenten een richtlijn, zodat in bouwontwerpen aandacht is voor het voorkomen van CO₂-
524 uitstoot en het minimaliseren van hitte- en windstress.

525 **Meldpunt vieze regels**

526 We willen samen met gemeenten en inwoners werken aan schone lucht. We stimuleren ge-
527 meenten om aanvullende normen te stellen voor fijnstof en bieden een platform om effectieve

528 maatregelen en vernieuwende oplossingen te delen. Soms lopen inwoners en ondernemers aan
529 tegen regelgeving die vergroening in de weg staat. We richten een meldpunt in om obstakels
530 in regelgeving op te lossen.

531 5. Levend verleden

532 Ons culturele en natuurlijke erfgoed zijn onvervangbare bronnen van leven en inspiratie. Erf-
533 goed maakt de omgeving aantrekkelijk om in te wonen, werken, recreëren en investeren. Ook
534 voor cultureel erfgoed geldt dat we er zuinig op moeten zijn en het moeten doorgeven aan de
535 volgende generatie. We maken daarom structureel geld vrij voor het behoud van ons erfgoed.
536 En we maken erfgoed toegankelijk, zodat alle inwoners ervan kunnen profiteren.

537 **Nieuwe erfgoedlijnen**

538 Zuid-Holland telt vijf thematische of geografische erfgoedlijnen, die ons verleden verbeelden.
539 Dit is een fantastisch middel om erfgoed te beheren, toegankelijk te maken en toeristen naar
540 Zuid-Holland te lokken. Daarom gaan we in de komende periode nieuwe erfgoedlijnen ma-
541 ken, sommige in samenwerking met buurprovincies. Denk aan de forten rond het Haringvliet
542 en aan wereldberoemde wetenschappers van Voorhout (Herman Boerhaave) via Leiden (Ni-
543 colaas Meerburg) naar Voorburg (Constantijn Huygens), Delft (Antoni van Leeuwenhoek) en
544 Rotterdam (Desiderius Erasmus). We gaan de erfgoedlijnen zo toegankelijk mogelijk maken.
545 Daarom maken we verbindingen tussen erfgoedlijnen, fiets- en wandelroutes en Rijksmonu-
546 menten, in samenwerking met culturele instellingen zoals musea.

547 **Soepel met regels, maar altijd duurzaam**

548 Het is mooi om te zien dat mensen zich inzetten voor het toegankelijk maken en houden van
549 erfgoed. Daarom willen we regels voor het herbestemmen van erfgoed versoepelen, zodat ook
550 bedrijven, horeca en musea een bijdrage kunnen leveren, naar het voorbeeld van streekmu-
551 seum Veldzicht in Noordwijk. Bij het herstel van erfgoed houden we altijd rekening met om-
552 ringende natuur en landschap. We herstellen erfgoed duurzaam: met goede isolatie en bij
553 voorkeur aardgasloos.

554 **Koester vrijwilligers**

555 De uitvoering van het provinciale erfgoedbeleid ligt in goede handen bij het Erfgoedhuis. De
556 provincie en het Erfgoedhuis maken hier prestatieafspraken over. We gaan door met de

557 succesvolle aanpak van de Erfgoedtafels. We willen ook dat er waardering is voor de talloze
558 vrijwilligers, die van onschatbare waarde zijn voor het behoud van ons erfgoed en groen.

559 **Erfgoed ontsluiten**

560 In onze archieven hebben we een grote rijkdom aan historische kennis opgeslagen. Door deze
561 kennis te digitaliseren kunnen we die rijkdom met iedereen, waar ook ter wereld, delen en
562 stellen we deze kennis veilig voor toekomstige generaties. Daar gaan we samen met culturele
563 instellingen werk van maken.

Grensverleggend bestuur

Zuid-Holland zit boordevol initiatieven, van voedsel tot energie en van natuur tot cultuur. Het is de taak van de provincie om ervoor te zorgen dat er ruimte is voor al deze ambities. Daar is naast visie en lef een goed bestuur voor nodig.

Goed bestuur is democratisch en transparant, ook als gemeenten voor de uitvoering van complexe taken met elkaar samenwerken. Inwoners moeten er blind op kunnen vertrouwen dat bestuurders in hun beste belang handelen. Bovendien is het belangrijk dat iedere gemeente voldoende bestuurskracht heeft om alle taken uit te voeren. Waar dit niet het geval is, is het de taak van de provincie om de gemeenten te ondersteunen in het vinden van adequate oplossingen.

In het bestuurlijk drukke Nederland willen verschillende bestuurslagen nog wel eens tegen elkaar aanlopen. Dat hoeft geen probleem te zijn. De rol van de provincie is samenwerking tussen gemeenten aan te moedigen en te borgen dat alle inwoners, ook die in de kleinere gemeenten, er in gelijke mate van profiteren. Dit alles vraagt om een andere rol van de provincie. Deze ontwikkeling, met een provincie die zich minder richt op de uitvoering van de klassieke taken en meer op het verbinden tussen gemeenten, ministeries, natuurorganisaties, waterschappen, ondernemers en inwoners, heeft D66 de afgelopen jaren met succes ingezet.

564 **Democratisch en transparant bestuur**

565 De democratie is het fundament voor de manier waarop we met elkaar samenleven. Alleen
566 stemmen is niet voldoende om de democratie te onderhouden: het gaat er ook om dat we in-
567 vloed kunnen uitoefenen op besluiten die ons raken. We willen meer invloed hebben op het
568 provinciebestuur, door een gekozen Commissaris van de Koning. Daarnaast willen we het
569 provinciaal recht op amendement introduceren. Hiermee kunnen inwoners direct een amende-
570 ment op een provincievoorstel indienen, als het aantal ondersteunende handtekeningen ten
571 minste gelijk is aan de kiesdeler. Vervolgens wordt het amendement op de reguliere manier
572 behandeld in de Provinciale Staten; als het een meerderheid haalt, is het aangenomen.
573 Invloed is ook de mogelijkheid om te participeren. Daarom willen we een *right to challenge*
574 en een *right to cooperate*. Daarmee bieden we inwoners de kans om de provincietaken over te
575 nemen of samen met de provincie uit te voeren, zoals gebiedscoöperaties die taken voor het
576 landschaps- en natuurbeheer overnemen. In de afgelopen collegeperiode was D66 een drij-
577 vende kracht achter de vele werkbezoeken die de provincie heeft afgelegd. Daar gaan we mee

578 door, want zo raken we met inwoners in gesprek. Dit doen we in samenspraak met gemeen-
579 ten, die vaak beter weten dan wij wat voor mensen in een dorp of stad belangrijk is.

580 **Meer invloed op leefomgeving**

581 De invoering van de Omgevingswet biedt mensen meer ruimte om in vroeg stadium mee te
582 spreken over of zélf met initiatieven te komen voor de inrichting van hun leefomgeving - pre-
583 cies waar we ons als partij sinds 1966 voor hardmaken. Bovendien biedt de omgevingswet
584 ook de kans om een gezamenlijke, inhoudelijke agenda uit te werken voor de provincie en alle
585 gemeenten op basis van onze ambities. Dan kunnen we echt het verschil maken. Daarbij gaan
586 we er als provincie alles aan doen om ervoor te zorgen dat participatie goed is verankerd en
587 de invoering van deze wet soepel verloopt. Voor onze eigen omgevingsvisie werken we nauw
588 samen met gemeenten, omgevingsdiensten, waterschappen, ondernemers en natuur- en mili-
589 euorganisaties. We zetten de Omgevingswet in voor de doelen en omgevingswaarden die we
590 (in het vorige hoofdstuk) hebben geformuleerd voor een gezonde leefomgeving. Dat doen we
591 met concrete en realistische ambities. We nemen ook doelen voor CO₂-reductie op. De pro-
592 vincie monitort jaarlijks op deze doelen en waarden. Gemeenten die deze niet halen, reiken
593 we een helpende hand. Als dat nodig is, ondersteunen we gemeenten bij het opstellen van om-
594 gevingsvisies. We stimuleren dat gemeenten afspraken vastleggen in bestuursovereenkom-
595 sten.

596 **Zelfredzame gemeenten**

597 Gemeenten krijgen steeds meer taken. Bovenop de decentralisaties van Wmo, jeugdzorg, par-
598 ticipatiewet en passend onderwijs komt de komende periode de uitvoering van de omgevings-
599 wet. Dat alles is een flinke klus, ook voor de huidige 60 Zuid-Hollandse gemeenten. Anders
600 dan vier jaar terug zijn alle gemeenten in Zuid-Holland financieel gezond. De provincie blijft
601 toezien op het gemeentelijke huishoudboekje.

602 De ambitie voor de volgende periodes is dat alle gemeenten ook bestuurlijk zelfredzaam zijn:
603 gemeenten moeten onafhankelijk van medeoverheden hun kerntaken kunnen uitvoeren. De
604 provincie kan hier een positieve bijdrage aan leveren, door gemeenten te verbinden en onder-
605 steunen in het ontwikkelen van nieuwe werkwijzen. Soms is een uitgestoken hand niet ge-
606 noeg, omdat een gemeente te weinig bestuurskracht heeft om bijvoorbeeld de toegang tot zorg
607 te kunnen organiseren voor inwoners. Die gemeenten willen we stimuleren om voor structu-
608 rele oplossingen te kiezen, zoals een herindeling. We beoordelen gemeenten op prestaties en
609 niet op aantal inwoners. Gemeenten die laten zien gezond te zijn, geven we ruimte om hun
610 ambities te realiseren.

611 **Toezicht op regionale samenwerking**

612 Gemeenten werken veel met elkaar samen, bijvoorbeeld voor het organiseren van jeugdhulp
613 en het verwerken van afval. Zuid-Hollandse gemeenten nemen gemiddeld deel aan 18 zoge-
614 naamde gemeenschappelijke regelingen. De bekendste is de metropoolregio Rotterdam-Den
615 Haag (MRDH). Op zichzelf is het positief dat gemeenten elkaar goed weten te vinden, want
616 schaalvergroting biedt kansen om taken efficiënter en duurzamer te organiseren. Maar we
617 constateren ook dat gemeenschappelijke regelingen op twee punten tekortschieten. De samen-
618 werkende gemeenten nemen steeds vaker besluiten over het hoofd heen van raadsleden, onze
619 gekozen volksvertegenwoordigers. Dat holt de democratie uit. Daarnaast is niet altijd sprake
620 van een gelijkwaardige relatie; kleine gemeenten moeten soms tekenen bij het kruisje.
621 We willen dat de provincie een vinger aan de pols houdt, zonder opgeheven vinger en zonder
622 samenwerking te frustreren. Dit geitenpaadje vereist een goede verstandhouding tussen ge-
623 meenten en provincie. We willen dat gemeenten en provincie elkaar eerder betrekken in be-
624 leidsvorming. De MRDH neemt steeds meer taken op zich, ook bijvoorbeeld voor vervoer;
625 een bevoegdheid van de provincie. Zolang de MRDH deze taken uitvoert, vereist dit een
626 goede onderlinge samenwerking en verstandhouding, met duidelijke afspraken over randvoor-
627 waarden voor de uitvoering van deze taken. De handhaving blijft een taak van de provincie.
628 De provincie is ook de hoeder van de omgevingswaarden uit de nieuwe Omgevingswet.

629 **Grenzeloze samenwerking**

630 Zuid-Holland is geen eiland. We zijn onderdeel van Nederland, van Europa en van de wereld.
631 Denk alleen al aan de haven, de universiteiten, het Internationaal Strafhof en de uitdagingen
632 waar Zuid-Hollanders hun tanden in hebben gezet, van voedsel tot energie. We willen goed
633 samenwerken met omliggende provincies, om vervoer voor inwoners goed te organiseren en
634 de energietransitie ruimtelijk goed in te passen, bijvoorbeeld met de afspraak dat we de ran-
635 den van de provincies niet volbouwen met windmolens. We willen samenwerken met andere
636 regio's in Europa, die zich op vergelijkbare uitdagingen richten; het fossielvrije Deense eiland
637 Samsø is bijvoorbeeld een fantastisch voorbeeld voor Goeree-Overflakkee. Andersom heeft
638 wat om ons heen gebeurt ook invloed op ons. De Brexit heeft gevolgen voor de vraag naar
639 woningen en bedrijfsruimten en voor de werkgelegenheid in specifieke sectoren als de visse-
640 rij. Daarom willen we een provinciale taskforce oprichten, om in te spelen op de gevolgen van
641 de Brexit. Uiteraard trekken we ook hier samen op met omliggende provincies.

642 **Moderne begroting**

643 De komende jaren is er ruimte om te investeren: de provincie heeft ruim 800 miljoen extra be-
644 steedbaar. Dat geld gebruiken we om Zuid-Holland te verduurzamen. Met investeringen in
645 landbouw en industrie ontwikkelen we een circulaire economie. Investeringen in groen en na-
646 tuur combineren we met klimaatadaptatie en –mitigatie. In de begroting voor mobiliteit ver-
647 schuiven we middelen om CO₂-uitstoot te verminderen. We trekken samen op met bedrijven,
648 maatschappelijke organisaties, het Rijk, waterschappen en gemeenten, ook in de investeringen
649 die we doen.

650 Voor verduurzaming hebben we structureel voldoende middelen nodig. We zijn positief over
651 de toekomst, maar hebben ook geleerd van de crisis. We richten de begroting zo in, dat tegen-
652 vallende inkomsten niet leiden tot het terugdraaien van beleid voor verduurzaming.

653 **Sterke organisatie**

654 De provincie heeft recent het ambtenarenapparaat uitgebreid. We zullen kritisch volgen of de
655 provincie de juiste mensen heeft om alle ambities waar te maken. We vinden het belangrijk
656 dat medewerkers tijd hebben en ruimte krijgen om samen te werken met inwoners, onderne-
657 mers en maatschappelijke organisaties. We zullen bewaken dat er voldoende mensen beschik-
658 baar zijn voor handhaving van en toezicht op de afspraken die we maken. Tot slot is het be-
659 langrijk dat we informatie ontsluiten via internet, bijvoorbeeld in het kader van de Omge-
660 vingswet. Daar maken we middelen voor vrij.